

Олена Непокрита
(Кіровоград, Україна))

ОСОБЛИВОСТІ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО ОЦІНЮВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Стаття присвячена аналізу окремих питань із визначення готовності майбутніх учителів до оцінювальної діяльності. Висвітлюються його особливості. Пропонуються деякі шляхи формування готовності майбутніх учителів початкових класів до оцінювальної діяльності, зокрема, звертається увага на навчально-педагогічні ситуації.

Ключові слова: *готовність, оцінювальна діяльність, вчитель початкових класів, навчально-педагогічні ситуації.*

The article analyzes the specific issues in the determining of readiness of teachers to the assessment activities. Its characteristic features have been highlighted. We offer some ways of the readiness forming of future primary school teachers to the assessment activities; in particular, attention is focused on the teaching situations.

Key words: *readiness, primary school teacher, teaching-pedagogical situations.*

Відповідно до правил законів, наказів та постанов про освіту організація навчального процесу суттєво змінюється. Оновлення всіх складових освіти вимагає нових підходів до ходу її розвитку. Через це висуваються нові вимоги до педагогічної діяльності вчителя, який повинен проявляти творчість у всьому та вміти застосовувати новітні підходи щодо всебічного гармонійного розвитку дитини. Однією з форм роботи вчителя є його оцінювальна діяльність. Тому в процесі підготовки майбутніх фахівців необхідно формувати професійно значимі для них якості, що допоможуть здобути певні уміння й навички об'єктивно оцінювати учнів.

Постановка проблеми полягає у традиційному підході до оцінювання учнів у навчальному процесі, який спрямований на виявлення предметних знань, умінь та навичок, лише знижує ефективність навчального процесу. Він перешкоджає здійсненню особистісно-орієнтованого ходу навчання. Оскільки

компетентність є широким поняттям в освіті, під якою розуміють певний набір знань, умінь та навичок, що дають можливість майстерно займатися педагогічною діяльністю, то до її складових можна віднести й таке явище як оцінювання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання формування професійної готовності молодих вчителів до оцінювальної діяльності учнів залишаються недостатньо опрацьованими через суперечності між істотними відмінами в підходах до нього в школі та невідповідністю самим процесом підготовки майбутніх учителів, а також й відсутністю методичного забезпечення з проблем формування вмінь оцінювати. На нашу думку, ця проблема є недостатньо досліджуваною оскільки частіше висвітлюється або з позиції вчителя, або лише одного з сторони учня.

Шляхи формування готовності майбутніх учителів до оцінювальної діяльності вивчали Т. Бережинська, М. Борисова, Н. Буринська, Е. Голубева, В. Завіна, О. Зайцева, З. Курлянд, О. Погрібна, М. Семко, І. Якиманська. Власне проблеми професійної підготовки зазначали О. Абдуліна, І. Зязюн, В. Сластьонін. Інші форми та можливості удосконалення оцінювальної діяльності майбутніх фахівців вивчали Ш. Амонашвілі, Ю. Бабанський, Л. Божович, І. Мельничук, В. Онищук, В. Разумовський, Т. Шестакова, О. Ярошенко.

Мета написання статті полягає в розгляді та аналізі поняття готовності майбутнього вчителя до самостійної оцінювальної діяльності в початковій школі.

Виклад основного матеріалу. Поняття «готовності» є предметом дослідження багатьох вчених. Такі автори, як Н. Кічук, А. Ліненко, О. Мороз, О. Пехота, В. Сластьонін надають йому визначення стану, що характеризується наявністю певних знань, умінь, навичок та безпосереднього досвіду роботи, який надає можливість йому раціонально та ефективно використовувати прийоми оцінювання, об'єктивно оцінювати знання інших та здійснювати контроль навчальних досягнень на високому професійному рівні [9: 83]. Інші

науковці розглядають рівень готовності до оцінювальної діяльності як компонент педагогічної діяльності, яка містить мотив, мету, планування, сприймання, обробку та прийняття інформації, перевірку їх результатів та коректування дій.

Л. Кондрашова, Г. Троцько підкреслюють, що готовність має включати не лише професійні знання, уміння, навички, а й певні особистісні риси та якості, які спроможні забезпечувати успішне виконання професійної діяльності [6: 34]. На думку М. Дьяченко, психологічна готовність – це суттєва передумова цілеспрямованої, ефективної, врівноваженої роботи. Вона сприяє влучній реалізації своїх професійних обов'язків, надає можливість безпомилково користуватися набутими знаннями й досвідом, допомагає зберігати самоконтроль і реконструювати власну діяльність у ситуаціях, що склалися [4: 112].

Аналізуючи наукові джерела ми відзначили, що думки науковців здебільшого збігаються у визначенні суті готовності. Але не дивлячись на деякі розбіжності у своїх судженнях всі вони згодні з тим, що готовність є цілісним стійким утворенням, яке є особистісним, динамічним та полікомпонентним.

По суті ми згодні з наведеними визначеннями цього поняття, але хотіли б додати, що готовність вчителя до будь-якої діяльності виокремлює ще й потенційні можливості особистості вчителя, які мобілізують його в професійній діяльності, забезпечують умови вдалого професійного саморозвитку.

Враховуючи сучасні рухливі процеси освіти науковці пропонують та виділяють дуже різноманітні підходи, форми, методи та технології щодо виявлення, формування й розвитку готовності вчителя до оцінювальної діяльності. Один з таких підходів зазначає Ю. Кравченко. Автор вважає, що в процес підготовки майбутніх фахівців необхідно запровадити розв'язування педагогічних задач для того, щоб випускники ВНЗ мали не лише належний теоретичний рівень знань, а й певний рівень практичних умінь. Саме вирішення питань нестандартним творчим шляхом допоможуть студентів орієнтуватися в педагогічній діяльності [3: 98]. А ми пропонуємо ввести навчально-

педагогічних ситуації до процесу підготовки і згодні з цим судженням, оскільки лише практика допоможе розкрити свої можливості. Аналіз навчально-педагогічних ситуації можна запропонувати до таких дисциплін як «Педагогіка» та «Психологія». Цей прийом можна використовувати і на лекції, і на практичному занятті. А також взагалі можна проводити тренінг або спецкурс, який дозволить студентам проявити себе та зрозуміти свої перспективи перед тим, як іти на практику до школи.

Коли ми починаємо виконувати ту чи іншу роль (студента, вчителя, вихователя, керівника), то з початку ми можемо відчувати певний дискомфорт. Однак поступово те, що розпочиналося як «лицедійство», проникає в наше життя й починає керувати нами. Наприклад, виконуючи певну роль, ми можемо наголосити на тому, що в реальному житті для нас не є актуальним [7: 224]. Якщо таке виникає, то ми починаємо, якимось чином, виправдовувати свої дії та в деякий момент помічаємо, що нам вже важко відокремити свої власні погляди, думки від тієї ролі, яку граємо. І тоді гра стає реальністю. Наприклад, студент спокійно собі навчався, виконував певні завдання згідно плану роботи, теоретично готувався до практики в школі, а коли настав той день, що він вже є студентом-практикантом і виконує роль вчителя в класі, то більшість його думок вже підсвідомо направлене саме на його роботу вчителя, весь його світогляд, бачення концентрується тут. І де б він не був, якою б діяльністю не займався – молодий вчитель починає звикати до своєї нової ролі вчителя. Та чим успішніше в нього це виходить, тим впевненіше студент себе почуває. Він входить в роль.

Роль – набір певних норм, визначень, як повинен вести себе хтось в залежності від соціального статусу. Р. Музиль писав: «Кожен творить те, що він є, і стає тим, що він робить» [7: 191]. Виконання тієї чи іншої ролі може позначатися на нас по-різному. В тому випадку, коли хтось свідомо обирає для себе певну роль, то він може змінюватися і сам. А через цю ситуацію має пройти кожен з молодих вчителів.

Контроль і оцінювання навчальних досягнень учнів займають важливе місце в процесі підготовки майбутнього вчителя. У зв'язку з тим, що академічні та практичні години навчального процесу скорочуються, ця проблема була й залишається в осередку уваги науковців. Це призводить до того, що часу на підготовку майбутнього вчителя до оцінювальної діяльності не вистачає. Таким чином, ми ще раз зазначаємо, що одним із напрямів підвищення рівня практичної підготовки в процесі навчання є впровадження навчально-педагогічних ситуацій, з метою активізувати в них пізнавальну самостійну навчальну діяльність. На базі аналізу та розгляду реальних ситуацій, за допомогою їх моделювання, студенти матимуть можливість набути практичні уміння й навички оцінювання [5: 30].

Старшому наставнику необхідно налаштувати майбутнього фахівця лише на позитивне вирішення тих чи інших робочих завдань. Студент має відчутти себе впевненим і лише тоді його вміння будуть справджуватися, вміло реалізовуватися в житті. За думкою вчених-психологів, з нами відбувається лише те, що ми самі собі наврочили. Молодий фахівець не повинен відчувати себе безпорадним та «нікому не потрібним», він має знати, що його проблемні питання завжди можна вирішати. Безпорадність призводить лише до відчуття втрати контролю над подіями, виникають стрес, депресія, апатія. Так от, щоб такого не було майбутній фахівець повинен відчувати себе потрібним, гідним, значимим. А також зауважимо, що всі свої досягнення він буде приписувати не лише собі та власним старанням, а й своєму керівнику, вчителю, який направив його на реальний справжній шлях.

Р. Розенталь ще у 1985 році виявив, що інколи люди ведуть себе так, як від них очікують інші. В одному зі своїх експериментів він зафіксував, що мислення та бачення викладача стосовно певного студента деяким чином реалізується (тобто переноситься, накладається) в поведінці студента. І ці думки впроваджуються у навчальну діяльність студента. Наприклад, інколи викладачі очікують від того чи іншого студента чогось більшого, ніж він може

зробити, а це реально додає сили йти далі. А також ми повинні знати, що того чого ми чекаємо від інших, те й отримуємо самі.

Перед тим, як оцінювати учнів молодий вчитель, по-перше, сам повинен бути підготовленим. Робота над формуванням рівня готовності до оцінювальної діяльності має бути послідовною, логічною, зв'язною та планомірною. Бо якщо він свій неусвідомлений страх перенесе на вихованців, то толку з цього не буде. [7: 365]. Готовність молодого вчителя до оцінювальної діяльності молодших школярів має бути провідною серед форм організації навчального процесу, до вирішення значних професійно-педагогічних завдань. Це одне із завдань їх підготовки до роботи в школі. Формування цих знань є першим кроком у розвитку професійної майстерності вчителя.

Формуванню рівня готовності до оцінювання сприяє розвиток професійно значущих психологічних характеристик, які на належному рівні мають забезпечувати високу продуктивність. На сьогодні вчені пропонують дуже різноманітні (понад 500) класифікації професійно значущих якостей учителя. Серед цієї кількості ми пропонуємо власні якості, які характеризують молодого вчителя, як готового до оцінювальної діяльності в школі: оптимізм; гуманність; наполегливість; толерантність; відповідальність; справедливість; послідовність; об'єктивність; систематичність; розвиток педагогічної інтуїції; цілісний підхід до педагогічного процесу.

Окрім зазначених рис, які мають бути розвинуті в майбутньому фахівцеві, інтуїція має бути ключовою. Її ми розвиваємо, вдосконалюємо, відшліфовуємо усе своє свідоме життя. Інтуїція – це багатозначний термін, який в залежності від контексту інформації може означати здатність людини у деяких випадках несвідомо якимись відчуттями уловлювати істину, передбачати, вгадувати щось, спираючись на попередній досвід, знання і т.ін.

Сила інтуїції – миттєве знання чогось без будь-яких доказів та аналізу. Ми знаємо набагато більше, ніж думаємо. І про це має знати (а головне вірити) молодий вчитель. Наше мислення частково є контролюючим (свідомим), а частково – автоматичним (несвідомим). Таке мислення є у кожного і воно

з'являється поза зоною уваги, там де інтелект не знає цього. Деякі емоційні реакції настільки миттєві, що ми цього не усвідомлюємо. Ще відомий філософ та математик Б. Паскаль зауважив, що у серця є свої доводи, яких розум навіть не уявляє [7: 139]. І через три століття потому вчені це довели. Саме інтуїція і допомагає молодому вчителю при вирішенні тих чи інших спірних питань. Більшість людей мислять емоційно, а не раціонально. Люди не поспішають робити висновки на основі загальноприйнятого, а навпаки, з великим поспіхом, формують уявлення про вже давно відоме на базі яскравих прикладів. Ми розумію, що люди краще сприймають вже готову інформацію, вони лінються самостійно її обробити, а таким вчитель не має бути.

Ефективність професійної діяльності майбутнього фахівця залежить не лише від рівня його знань, умінь та навичок, а й від особистісних характеристик, його якостей, цінностей та життєвої позиції, які визначатимуть подальший його розвиток. Організація та аналіз навчально-педагогічних ситуацій, з приводу оцінювання школярів, сприятимуть формуванню професійної спрямованості навчання майбутніх учителів, розвиткові самостійності мислення, підвищенню їх мотивації, активізації навчально-пізнавальної діяльності.

З експрес-опитувань студентів, щодо готовності оцінювання учнів, їх можна розділити на дві групи. До першої відносять ті студенти, які ще не проходили педагогічну практику в школі, а до другої – ті, що там вже були. Перші розуміють оцінювання, як те, щоб просто поставити учню оцінку-позначку, цифру, числове значення за примітивний виклад. Тобто вони вважають, що оцінку треба ставити лише тоді, коли учень правильно відповідає. Думки тих студентів, що вже відвідали практику, відрізняються від перших. В цьому випадку студенти є більш об'єктивними. Вони мислять ширше. Практиканти з усією сміливістю стверджують, що оцінки ставляться не лише за знання, а й за певні творчі уміння, за практичні навички, за організованість, дисциплінованість, злагожденість. І ось тут можна зазначити дуже важливу рису: ті студенти які пройшли свій перший професійний етап ті

вже й отримали певний рівень знань, умінь та навичок щодо оцінювальної діяльності в школі. Головне у першому здобутому досвіді, щоб студенти розуміли, що оцінка не виражається у цифрах, балах, вона виражається у «педагогічних зверненнях» вчителя до учнів.

Що стосується самих студентів (чи готові вони самостійно оцінювати учнів), то усвідомлення цього явища, ми вважаємо, для кожного є індивідуальним. Хтось мудріший і розуміє це раніше, хтось є більш прагматичним або скептичним. Тобто у кожного це проявляється по-різному. А для того, щоб студент швидше орієнтувався у своїх можливостях, то йому для цього необхідна професійна допомога старшого наставника (викладача). Ми, в свою чергу, хочемо порадижити ввести в навчальний процес підготовки майбутніх вчителів молодших класів навчально-педагогічні ситуації, де б обговорювалися випадки оцінювання вчителем учнів. Бо для початкової школи це є важливим аспектом [8: 46]. Свідомість учнів у старших класах вже має певне розуміння оцінки вчителя, а ось молодші школярі є більш чуттєвими, емоційними. До них підхід має бути дуже особливим. Оцінка вчителя для першокласників має велике значення. Діти є байдужими до оцінок учителя лише в тому випадку, коли не розуміють їх значення. А чим більше у молодого вчителя буде навиків, тим краще вони дозволять йому застосовувати знання й уміння з оцінювання навчальних здобутків, здійснювати власну професійну діяльність на високому рівні, бути конкурентоспроможним у сучасному освітньому просторі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Барановська О. В. Сучасна модель оцінювання навчальних досягнень учнів: переваги і недоліки / О. В. Барановська // Рідна школа. – 2000. – № 7. – С. 47–48.
2. Бартків О. С. Готовність педагога до інноваційної професійної діяльності / О. С. Бартків // Проблеми підготовки сучасного вчителя № 1. – 2010. – С. 51-58.

3. Гуревич К. М. Профессиональная пригодность и основные свойства нервной системы / К. М. Гуревич. – М.: Наука, 1970. – 272 с.
4. Дьяченко М. И. Психологические проблемы готовности к деятельности / М. И. Дьяченко, Л. А. Кандыбович. – Минск: Изд-во БГУ, 1976. – 176 с.
5. Завіна В. І. Контроль за навчальною діяльністю молодших школярів / В. І. Завіна, С. В. Омеляненко // Навчальний посібник для студентів педагогічних факультетів. – Кіровоград: РВЦ КДПУ ім. В. Винниченка, 2001 – 164 с.
6. Кондрашова Л. В. Моральна психологічна готовність студента до вчительської діяльності / Л. В. Кондрашова. – К.: Вища школа, 1987. – 56 с.
7. Майерс Д. Социальная психология. / Д. Майерс // Серия «Мастера психологи». – М.: 6-е издание, переработанное и дополненное, 2003 – 752 с.
8. Психологія навчання / Под ред. доктора психологічних наук Б. Ф. Баєва. – Київ: Радянська школа, 1972. – 136 с.
9. Слостенин В. А. Педагогика. Инновационная деятельность / В. А. Слостенин, Л. С. Подымова – М.: Магистр, 1997. – 223 с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Непокрита Олена Володимирівна – аспірант кафедри педагогіки дошкільної та початкової освіти Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.